

Yatı Okulları

Çorum ilinde işlemekte olan üç yatı okuluna ilâveten Mecidözü kazasında (Çıkrık) köyünde 23 köyün ortasında bir yatı okulu daha açılmıştır. Bu okula daha ilk hamlede 75 çocuk yatılı olarak kaydedilmiştir. Okulun açılması ve erzaklarının tedariki işlerinde çok yakından ilgilenen sayın ilbayımız Süreyya Yurdakula ve Mecidözü kaymakamı Bay Kâzım'a teşekkür eder ve çocuklarının erzakını seve seve veren bu 23 köydeki yurd ortaklarımızı da kutlularız.

938 yılı bütçesi yapılırken yatı okullar adedinin ona iblâğ edileceğini de haber veririz. Bu okulları nerelerde açılacağını ikinci sayımızda yazacağız.

Bayındırlık işleri

1937 yılında birinci kânun sonuna kadar ilimiz içinde 12 kilometrelik tamirâtı esasıya, Çerikli ve Sungurlu yolları üzerinde 31 köprü ve menfezle Çorum - Yozgat yolu üzerinde 20 metre açıklığında Arapseyif köprüsü ve 5 metre açıklığında Kamışlar köprüsü inşa edilmiş, Çorum - Merzifon yolunda 6, bir adet de 5 metrelik iki köprü yapılmıştır. Bundan başka Çerikli yolunda iki adet 6 şar metrelik köprü inşası da ihale edilmiştir. Köprü işlerine keşiflerine göre yapılan masraf 696000 liradır. Yapılan bu işlerin paraları tamamen hususi idareden verilmiştir.

Bunlardan maada umumî muvazeneden yaptırılan işlerle paraları aşağıdaki listede gösterilmiştir :

Cezaevi	—	120,000	lira
Ortaokul	—	85,000	»
Hastane pavyonu	—	45,000	»
Sungurlu hükümet konağı	—	50,000	»
		200,000	

Hususi idarenin yapı işleri

Üç ilkokul	—	80,000	lira
Tamirat kulübesi	—	10,000	»
		90,000	
		359,600	

Bir yıl içinde imar için sarfedilen bu paranın Çorum için az olmadığını ehemmiyetle kaydederiz.

MESUL MÜDÜR Eczacı : Bedri Bilginer.

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Tarihve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl: 1

15 Mayıs 938

Sayı: 2

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — İnkılap vazneleri	Abidin Varan 1
2 — Kul Mustafa Çorumun erliği (Kurdoglu zamanında)	Neşet Köseoğlu 5
3 — Çorumda eski nişan âdetleri	Ş. H. Koçak 17
4 — Çorumlu maniler	Eşref Ertekin 23
5 — Çorumda çiğdem eğlenceleri	Nazmi Tombuş 28
6 — Çorumun iklim hususiyetleri	Halid Koçak 31
7 — Çorumda Ata sözleri	Eşref Ertekin 35
8 — Fidayda türküsü ve oyunu	Ruhi Tanyel 39
9 — Çorumlu resimler	* 39
10 — Vesikalar : (ilâve)	17

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl : 1

15 Mayıs 938

Sayı : 2

İnkılâp Vazifeleri

19 Mayıs ve 23 Nisan

Halkevleri kuruluşundaki mak-sad ve gayeyi izah ederken bun-ların esas vazifelerin inkılâp ve rejim esaslarını yapmak ve bu esasları kurmak olduğu noktasını tebarüz ettirerek bunda gayet titiz davranması lâzım geldiğini arz etmiştik.

Bu nokta üzerinde ısrar eyle-mek lâzımdır, evet inkılâp ve rejim vardır ve payidar olacaktır ve muvaffak olacaktır ve ilerleyecek-tir. Bunda imanımız kavidir. Fakat bu noktaları her zaman tekrar et-mek ve her zaman bu fikri hatırdâ tutmak icabeder. Çünkü nasıl ki Dinde ibadet için her zaman ma-bud anılırsa bunda ne gibi bir faide maksud ise bu hususta aynı faide daha ziyade mutasavver de-ğil, mevcuddur. Bunları derhatır etmek için Türklüğün, İnkılâbın

rejimin her hamlesinde istifade et-mek ve her rejim başarı dönümün-de tekrarlamak çok lâzımdır. Yeni nesil bu günün mes'ud neticelerini görmöden evvel bu millet çok azap çekmiştir. O kadar ki dünya-da mevcut her şey onun aleyhine dönmüştür. Doğan güneş, ıslık çalan rüzgâr, bereket veren yağ-murdan tutunuzda itimad edebile-ceği, güveneceği ne gibi mevcudi-yet varsa hep aleyhine dönmüştü.

Kendi başında taşıdığı hüküm-dar diye, padişah diye, Peygamber gölgesi diye tanıdığı bir sürü al-çaklar milleti mahvetmek için elden gelen her şeyi yapıyorlardı.

Bunların yanbaşında güya o zamanın akıllı insanları diye ta-nınmış olan eski zihniyetlerin sev-kile bilerek, bilmiyerek korkula-rından veya cehaletlerinden ve

hatta bazen de vatansızlıkları hasebile bu alçaklıkta pırev olarak millet aleyhine olan bütün vesaiti harekete getirmiş bulunuyorlardı.

Bunlar âciz ve meskenet içinde kıvranarak korkularından yapıştıkları sandalyelerden ayrılmamak için her bir çareye baş vuruyorlardı ve göya buna da millete hizmet, vatana hizmet ismini veriyorlardı. Memlekette bulunan nekadar nankörler, vatansızlar varsa hepsi faaliyet sahasına geçmişlerdi. Okadar ki kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Türkün malı, canı, ırzı artık Türk olmayanların hepsi için mübah idi. Bu vatan içinde yer yer türeyen şekavet, fesad ocakları Türkleri kitle halinde öldürüyorlar, malları gasbediyorlar, hanüman söndürmekte birbirlerine rekabet ediyorlardı.

Memlekeatin semasını derin bir karanlık kaplamış, etrafında uçan bulutlar her tarafa ölüm ve felâket saçıyordu. Vatani, milleti sevenler ümitsizlik ve çaresizlik içinde çırpınıyorlar, bir kurtuluş yolu arıyorlardı. Bu yol nerede idi. Milletın güveneceği ne varsa hepsi mahvolmuş ya aleyhine dönmüştü. Altın diye tutulan nezne heman toprak oluveriyordu. Artık ümitsizlik içinde herkes kendi başının çaresine bakmağı düşünüyor,

muhtelif teşekküller, mahallî gayeler gütmeye ve bunların tahakkukuna çalışmağa başlıyorlardı. Vatanın her bir köşesi bin türlü hile ve desiselerle işgal altına alınarak her türlü hiyanete göz yumuyorlardı. Buna karşı işgal gören yerler işgali men için reddi ihlâl heyetleri teşekkül etmeye başlamıştı.

Bütün bu kıvıldanmalar bir faaliyet merkezine muhtaç idi. Başlı başlarına bir iş görmek kuvvet ve kudratından mahrum bulunuyorlardı.

İşte bu karanlık sema içinde birden bire bir güneş doğar gibi oldu. 19 Mayıs bu bir fecir idi. bir fecri halâs. Bütün gözler 19 Mayısı dönmüştü. Garazkârlar, vatansızlar bu bir fecri kâziptir dediler ve bunda ısrar ettiler. 19 Mayısdan sonra geçen her gün güneşin biraz daha parlamasına, halâsın biraz daha ümidleşmesine çok yaradı, vatansızların bellerinin бүkülmesini temin etti.

19 Mayıs ; bu gün Türkün Atasının Samsuna ayak bastığı gündür.

İşte bu gün Türkün kurtuluş sabahıdır. Bu gün Türkün kurtulması için çalışmağa başlanılan ilk gündür.

Denizden karaya basılan ilk

ayak Türk inkılâbının temelini yapmak için vurulan ilk kazma darbasıdır.

Bu günü tes' id ederken bu temel atma merasimini tesit ediyoruz ve bunda her gün daha genç, daha zinde daha kuvvetli, daha faal, daha çalışkan olduğumuzu göstermek bedenen itilâmızı isbat etmek için de spor bayramı yapıyoruz. Bunu tes' id ederken bizi bu güne eriştirenleri hep beraber anmalıyız. Onlar babalarımız, kardeşlerimiz amucalarımız, dayılarımız cidal sahasında canlarını veren aziz ölümler bizlere bu günleri kazandırmak için sırtlarında cep hane taşıyan yüksek vicdanlı Türk anneleri ve Türk hemşirelerini anmalıyız. Bunları hayır ile yadelemek hepimiz için bir millet borcu, bir vatan borcudur.

19 Mayıs Türk milletinin inkılâbının yalnız temel atma merasimi değildir. Türk milletinin atasını tanıdığı ve ona raptı kalbettiği gündür.

19 Mayıs yalnız Türk milletinin atasına raptı kalbettiği gün değil ; atasınının millete vakfı hayat ettiği gündür.

Ulu atamız bize o gün bu gün vatana, inkılâba, rejime nafi her yolu göstermiş ve bu yolda bir feragatle ahlâkın, ulüvvücenabın

en yüksek derecesini isbat eylemiştir.

İnsanlarda bulunabilecek en büyük hasılatların neler olabileceğini düşünebilirsek ve eğer o kudreti biz kendimizde görebilirsek bunun ancak atamızda mevcut olduğunu görürüz.

İşte bütün bir milletin kalbini vakfettiği, hayatını Mezid ettiği Ulu rehber Atatürktür.

Hiç bir şehinşah, hiç bir hükümdar atamız kadar bahtiyar değildir. Çünkü imperatorların, kıralların tahtları, sarayları vardır. Halbuki atamızın sarayı vatan, tahtı milletin kalbidir.

İşte atamıza kavuştuğumuz ilk gün 19 Mayıstır. Bunun geri dönmesi ve bu telâkkinin önüne geçilmesi için bütün menfi ruhlar derhal faaliyete geçtiler. Hatta atamızın çok sevdiği arkadaşlarını bile kandırmağa muvaffak oldular. Fakat atamız dönmedi, yılmadı, korkmadı ve bütün bir ömür vatani için çalıştı. Bir seneden az bir zaman içinde asırların yapamıyaçağı bu büyük eseri meydana getirdi. Bu da milletin intihabı ve rüştünü isbat ettiğinin ilânıdır.

Bu doğan güneşi batırmak için her şeyi yapmaktan hiç kimse feragat etmedi, buna rağmen güneş

itilâda devam eyledi. İlk semeresini ilk meyvesini verdi. Artık hainler, müfsidler maskelerini atmış, alenen millete karşı cephe almış bulunuyorlardı.

Bu gün milletin münevver, fedakâr evlâtları atalarının etrafında toplandılar, ilk kamutayı kurdular. İşte o gün 23 Nisan'dır.

23 Nisan Türk rejiminin ; Türk inkılâbının isim komadan ilân edildiği ve tatbik sahasına konduğu ilk gündür.

Denebilir ki Türk milleti o gün doğmuştur. Onu meydana getiren de atası olmuştur.

İlk doğduğu günü tes'id ederken bu günün neden dolayı aynı zamanda çocuk bayramı addedildiğini daha iyi anlarız.

Evet bütün Türk çocukları o gün kurtulmuşlardı. Bütün Türkler o gün mazi ile olan alâkalarını keserek kendilerinin Türk olduklarını ve Türk kalacaklarını ve Türklüğün muazzam bir millet ve kendilerinin muhteşem bir medeniyetin varisi olduklarını o gün hissetmişlerdi. O gün kurtuluş hamlelerine daha ziyade hız verebilmek için

tam bir serbesti kazanmışlardı.

O gün menfi ruhlar ile açıktan muaraza edebilmek fırsatına malik olabilmişlerdir.

O gün bütün ortalığı kan ve ateş deryasına sokmak isteyenlerin milleti felâkete sürüklemek hususunu emel edinenlerin kafalarını koparabilmişlerdir.

İşte 23 Nisan çocuk bayramı olmakla beraber Türkün de mahkûm vaziyetten hâkim vaziyete geçtiği ilk gündür. Bu günü anarken bu günün hadiselerini anlatmağı faidesiz addetmemeliyiz.

Bu hadiseler o kadar karışıktır ki bunları hep bu ufacık mecmuaya sıkıştırmak imkânını bulamıyoruz.

Ancak halkevleri çevresi dahilinde bunları her zaman tekrar etmek evvelce arz edilen inkılâbı koruma ve yayma noktalarından çok faydeli birer esas teskil eder.

Bütün bu esaslara istinad ederek gayeye vüsul için elbirliği ile durmadan, üşenmeden çalışmak ise hepimize düşen kudî bir vazifedir.

Abidin Varan

Kul Mustafa ve Çorumun erliği [1]

Neşet Köseoğlu

Çorum tarihi üzerinde meşgul olanlar pekâlâ bilirler ki Çorum bölgesi Yazıcı oğlunun, Cerid oğlunun, Abazaların ve bir çok Kapusuzların tuğyan hareketlerine cevleğâh olmuştur. Çorumun bu hareketlere elinden geldiği kadar mukavemet gösterdiği zamanlar olduğu gibi (Azgunlar yatağı) denemek kadar boyun eğdiği zamanlar da olmuştur. Buna aid tarih kitaplarında bir çok malûmat olduğu gibi mahallî araştırmalardan da yeniden bazı malûmat edinilmiştir. Bu vesikalardan birisi de Çorumun erliğini ve kahremanlığını gösteren Kul Mustafanın kasidesidir.

Bu kaside Çorum tarihi ve coğrafyası adı altında 1927 de Çorum vilâyet matbaasında basılan Nazmı Tuğrulun eserinde de sahibinin kim olduğu görülmüştür. Bundan iktibasen de üstad bay Fuad Köprülü (Kayıkçı Kul Mustafa) adındaki eserine tenkid ve ikmal ederek almıştır.

[1] (Nazmı Tuğrul) Çorum tarihinde bu kasidenin Nazmı meçhul olduğunu yazıyor. S-54. Son parçaya dikkat edilirse yazanın (Kul Mustafa) olduğu anlaşılır. Bu destanı ilk defa bulan Millî (kitapsaray)-ımız memuru Eşref Ertekindir.

Çorumda tarihî tetkikler yaparken elimize geçen İstanbulda tanzim edilmiş 1163 tarihli Kurdoğlu Süleyman bini Mustafaya aid Türkçe bir vakfiye bizi (2) Kul Mustafanın kasidesinin (9, 10, 21) inci parçalarında yazdığı müsellim Kurdoğlu Sülayman olması ihtimali üzerinde araştırmalar yapmak zorunda bırakmıştır.

Aynı hadiseleri anlattığı anlaşılan Âşık Feyzullahın (3) Kasidei Kapusuz başlığı altındaki yedi par-

[2] Bu vakfiye Çorum evkaf idaresinin vakfiye defterinde 219 uncu sahifede kayıtlıdır. Buna nazaran İstanbulda Demirkapıda Daya hatun mahallesinde oturan aslan Çorumun Emirahmed mahallesinden Kurdoğlu Nustafa oğlu Süleymanın Çorumda yaptırdığı 14 hücreli medreseye musakafat üzere pederinden kalan evi bütün müstemilâtiyle, yine aynı mahalledeki hamamını Çorum ve Mecidözü civarındaki iki köyde bulunan bağ ve evini vakfettiği anlaşılıyor. Medresenin müderrisliğine de Çorumlu Zarif oğlu Nustafa adında bir hocayı tayin ediyor, vakfın tevliyet ve idaresini de kendisine tevdi ediyor.

[3] Bu şairin de Çorumlu olduğu anlaşılıyor. Gerek Kul Mustafa ve gerek Âşık Eyzullahın diğer eserlerini Dil, Edebiyat komitesi arkadaşları aramaktadır. Ele geçenler fırsat düştükçe neşredilecektir.

çadan ibaret kasidesi, nazımı belli olmıyan diğeri bir (Kapusuz) (4) kasidesi bu hadiselerin ; vakfiyesinde bahsedilen Kurdoğlu (5) Sü-

leyman bini Mustafanın Çorumda mütesellimliği zamanında cereyan ettiğini göstermektedir. Bu iki parçayı aynen aşağıya yazıyoruz:

Kasidei Kapusuz

1

Erzurumdan aldı Kapusuz ünün
Binbir aşkıyadan çevitmez yönün
Yolum şehitlikler çekmedi gamın
Ali cengin bunda etti Kurdoğlu
Gün bugünkü gün der Süleyman ağa

2

Amasyalı (Amasalı) çıkamadı der denge
Ölenimiz şehid bu günkü günde
Merzifonlu dayanamadı bu cenge
Uralım yoldaşlar dedi Kurdoğlu
Gün bu günkü gün der Süleyman ağa

3

Kimler gördü böyle cengi urumda
Beylik aslan gibi durur yerinde
Koç yiğitler yetişmiştir Çorumda
Seddi İskender oldu Kurdoğlu
Gün günkü gün der Süleyman ağa

4

Valiler carına gelmedi kaldı
Kurdoğlu bu sefer iyi nam aldı
Çorumlu bayramı meteriste kıldı
Naminin sahibi imiş Kurdoğlu
Gün bu günkü gün der Süleyman ağa

5

On kese akça ikrar ettik almadı
Çapan oğlu imdadına gelmedi
Fukaranın hiç halinden bilmedi
İmdat sana hakdan olsun Kurdoğlu
Gün bu günkü gün der Süleyman ağa

[4] Kapu kulu olmıyanlara yani kapuya karşı isyan edenlere denir.

[5] Çorumda Kurdoğlu ailesi hâlâ vardır. Süleyman ağa bunların atasıdır.

6

Çorumu almak kasdına dövüştü
Yeniçerin görüp tedbiri şaşı
İptida cenginde Genç Osman düştü
Allah sana fırsat verdi Kurdoğlu
Gün bu günkü gün der Süleyman ağa

7

(Aşık) Feyzullah çok zahmet çektin serhadde
Hakkımız icra olsun hep ahrette
Söylensin namın hep dini devlette
Cennettir makamın senin Kurdoğlu
Gün bu günkü gün der Süleyman ağa

Kapusuz [6]

1

Erzurumdan sökün etti keleşler
Merzifonu bozup döktü üleşler
Karşı duramada dağlar ve taşlar
Çoruma gelince bozdu Kurdoğlu

2

Dere bağlarının [7] başından aştı
İptida dövüşte Genç Osman düştü
Ferman padişahın elleri şaşı
Urun şahpazlarım dedi Kurdoğlu

3

Tekkenin [8] üstünde eyledik cengi
Elinde kattare önünde kendi
Müsellim ağamız kahreman dengi
Urun şahpazlarım dedi Kurdoğlu

[6] Bu parçanın kimin tarafından yazıldığı anlaşılamadı. Bir kaç kit'asının noksan olması da ihtimal dahilindedir. Çünkü bu devirde hemen bütün nazımların yazılarında isim koymak âdeti.

[7] Çoruma bir buçuk saat mesafededir. Burası bağ mıntakasıdır. Yazın her müsaid günde Çorumlular buralara geze-meğe giderler.

[8] Bu da Çoruma dört saat mesafededir. Elvançelebi koyüdür.

4

Yaya sekmenleri kalede metin
Elinde nizesi oynatır atın
Geyimli kuşamlı koç yiğit bütün
Urun şahpazlarım dedi Kurdoğlu

5

Kanlı köpük saçtı altında atı
Keleşlere düştü korku heybeti
Vezirlerden artık etti gayreti
Urun şahpazlarım dedi Kurdoğlu

6

Bu yiğitlik haktan sana verildi
Keleşler aç kurd gibi sarıldı
Koç yiğitler hep başına derildi (toplandı)
Urun şahpazlarım dedi Kurdoğlu

(Süleyman) nın (Çorum) da müsellim olduğu zamanı kat'i olarak fesbit etmek kabil olmamıştır. Vakfiye tarihi (sene selâse ve sitine ve mie ve elif) olduğuna ve (Çorumda Emir Ahmet mahallesi sakinlerinden ve dergâhı âli gedikli zuamalarından) denilmesine rağmen müsellimliğinin bu tarihten evvel veya sonra olduğu hakkında bir karar vermek mümkün olmamaktadır. Yalnız Çorumlu olduğu halde İstanbula oturması ve evvelce (Çorum) da (Emirahmet) mahallesinde yaptırdığı 14 odalı medreseye bazı mallarını vakfemesi hayatının sonlarında olduğunu ve 1163 tarihten evvel

müsellim olduğuna dair olan düşünceye kuvvet veriyor ise de vakfiyede bundan bahsetmemesi şüpheli davet etmektedir. Mevcut me hazlerimizde da buna ait malûmat bulunamadı.

Bu kasidelerde Kurdoğlu zamanındaki hadiseleri anlattığına göre (Kul Mustafa) nın on yedinci asırda yaşamış olan (Kul Mustafa) olmadığını bunun yerli şairlerden aynı adda biri tarafından yazıldığını göstermektedir. Aynı zamanda (Nazmi Tuğrul) un (Çorum) tarihinde yazdığı şekilde Abaza isyanı zamanında da olmadığı anlaşılmaktadır.

Üstad Köprülünün yazdığı gibi (9) (Çorum) tarihinde (Kul Mustafa) nın kasidesinde çok noksanlar ve yanlışlar vardır. (Çorum) milli kütüphanesinde bulunan fuzulî divanının boş yaprakları üzerinde yazılı aslı

ile yaptığım karşılaştırmada bir kısım noksan ve yanlışların tashihi kabil olmuştur. Buna göre ve notlarda icabeden izahat verilmek üzere aynen aşağıya derci çok faydalı görüldü:

Kasidei Kapusuz

1

Yine zuhur eyledi askeri tuğyan
Erzurum valisin inhizam etti gitti
Şevketli padişaha eyledi isyan
Askeri islam [10] sui kasit etti gitti

2

Zaptına âcizdir beylerbeyiler [11]
Sivas il (leri) ne ateş koydular [11]
Ün edip her taraftan kolcu saldılar
Uğradu [12] yerleri berbat etti gitti

3

Bin yedi yüz deyu geldi haberi
Otuz bölük başı yekpare çeri
Amasya şehrine vurdu pençeyi [13]
Nalevüzari [14] ayuka yetti gitti

[9] Kayıkçı Kul Mustafa hakkında 1930 da neşrettiği eserinde bu destanın bir çok yanlışlarla dolu olduğunu ve kaifiyelerin bozuk olduğunu, isimlerin de bir çok tahriflere uğradığını yazmaktadır. (S. 11.)

[10] Aslında (islâm) dir.

[11] Aslında da noksandır.

[12] Aslında (uğradu) şeklinde yazılmıştır.

[13] Aslında (pençeyi) dir.

[14] Aslında (Nalevüzari) şeklinde yazılmıştır.

4

Merzifon üzerine yeğın [15] vardılar
Alaylar [16] kurup cenge durdular
Hikmeti ilâhî şehrin [17] bozdular
Koç yiğitler kırıldı kelleler gitti

5

Biriküp Çorumu almak kasdine
Cümle meşveretler [18] bunun üstüne
Haber gönderüp Bozok keskine
Araplık [19] eşkiyası imdada gitti

6

Eşidildi bu haber Çorumda heman
Hacı köyü ve Gümüş eyliyor figan
Düğenci [20] çayırında oldular mihman
Çoruma elçileri [21] hem gelip gitti

7

Yazmışlar Çoruma vermezüz [22] eman
Eğer iri [23] eğer uşak (çocuk) kırarız heman
Ururuz kılınca aluruz meydan
Namımız Üsküdüre devlete gitti

[15] Çorumda acele manasına kullanılır.

[16] Aslında (alaylar) dir.

[17] Aslında (şehrin) dir.

[18] Aslında (meşveretleri) şeklindedir.

[19] Aslında (araplık) tr. Çorum ci-varında bulunan (Arap) köyü eşkiyası kasdediliyor zannındayım.

[20] Düğenci köyüdür. Mecidözü ilçesine bağlıdır. Çorum - Merzifon sosası üzerindedir.

[21] Aslında böyledir.

[22] Aslında vermezüz şeklinde yani

(vav) ile yazılmıştır.

[23] Aslında eğer (iri) şeklinde yazılmıştır.

8

Çorumlu [24] biriküp şer'a vardılar
Hükmü ilâhiye boyun verdiler
Osmancık İskilibe [25] meded dediler
Gelmedi cümle araz etti gitti

9

Müsellim [26] ağa bu işte oldu merdane
Vücudun sarfedüp de çıktı meydana
Kapusuz askeri geldi Elvane [27]
Cengi harpler [28] kalede çalındı gitti

10

Kurdoğlu Çoruma verdi nizamı
Geydi alâti harbi esbabı darbi
Ebvabi maharipte zal ola dengi
Meydanda mertliği [29] bilindi gitti

11

Alaybeyi bayrağa oldu küşade
Hazreti Ömer gelüp erdi [30] imdada
Zaim zuama cümle hazır amade
Tekbir getirip metrise girdiler gitti

12

Yeniçeri askeri serefraz oldu
Gülbengi avâzile [31] metresin aldı
Hacı bekdaşı veli imdada geldi
Kudret kılıçların hep uruldu gitti

[24] Aslında böyledir.

[25] Aslında İskilibe şeklindedir.

[26] Aslında böyledir. Şeddeli olarak yazılmıştır.

[27] Baba İlyası Horasaninin torunu Elvançelebinin tekkesinin bulunduğu köydür. Mecidözüne bağlıdır.

[28] Aslında Harpler şeklinde yazılmıştır.

[29] Aslında mertliği şeklinde yazılmıştır.

[30] Aslında ereydi şeklinde yazılmıştır.

[31] Aslında ile vardır.

13

Nakip efendi kaldırıldı alemler
İmdad ianetine [32] erdi melekler
Ruhu resule verdiler selâmlar
Gülbenk sadaları çekildi [33] gitti

14

Kethuda yeri sipahi gayret erleri
Sancağı resulün cümle rehberi
Padişahın [34] gayet halis askeri
Tuttular meydanı sertaser gitti

15

Temam olup tedarikler [35] meydan bezendi
Kapusuz gelüp saflar düzendi
Koç yiğitler bunda namlar kazandı
Meydanı arasat kuruldu gitti

16

Cenge harbelere uruldu tura [36]
Uruldu Genç Osman sarıldı yere
Allah Allah sadası [36] çıktı göklere
Her tarafta düşmana uruldu gitti

17

Genç Osman idi mel'unlar başı
Meydanda kaldı ol itin leşi
Her kes [37] öğrendi gördü dövüşü
Otuz kırk kadarı kırıldı gitti

[32] Aslında ianetine şeklinde yazı-
lıdır.

[33] Aslında çekildi şeklindedir.

[34] Aslında böyledir. Yalnız elifsiz
ve üzerine çekme işareti konmuştur.

[35] Aslında cemi olarak yazılıdır.

[36] Aslında bu şekilde yazılıdır.

[37] Aslında herkes olarak yazılır.

18

Kapusuz askerinin bozuldu dini [38]
Gayreti şeytan ile verdiler seri
Gönderdi canları esfele şaki
Ruhlar siccinde yakıldı gitti

19

Çorumda on sekiz gün cenge durdular
Başlarına gelmedik gün gördüler
Kendilerde bildi ne bal yidiler
Başlarında sernigün oldu gitti

20

Bey başı [39] askerin içinde belli
Her gün sertaser eylerdi cengi
Kapulu kapusuz olamaz dengi
Koç yiğitler başında salındı gitti

21

Kurd oğlu ol gün oldu Süleyman [39]
Nerreşir devlere vermezdi aman
Kendüde kalmadı zerrece isyan
Defteri amalane cennet yazıldı gitti

22

Seccadenişin şeriat kutbu
Evlâdı resul sabıka müftü
Müderriş efendiler eyledi cengi
Cennet makamların yapıldı gitti

23

Padişahım sana eyleriz dua
Emrini Çorumlu eyledi eda
Ferman padişahım deyü müsellim ağa
Namını haşredek söyletti gitti

[38] Aslında bozuldu dini şeklinde ya-
zılıdır.

[39] Bunlar da aslında yukarıda yaz-
dığımız gibidir.

24

Keremin olursa memleket senin
Rahmeyle padişahım izzetin şanın
Terki can eyledik yolunda senin
Fethi nusrat kapusu açıldı gitti

25

Çapan oğlundan imdad gelmedi
Gürelde [40] çatladı sonu gelmedi
Emri padişaha amel etmedi
Hakkında kem suhan söylendi gitti

26

Umulur kendinden yiğitlik adı
Büyüdükçe bozulup kalmamış tadı
Elhamdillâh [41] imdadı nasip olmadı
Kem ayar imiş mehenge vuruldu gitti

27

Kul Mustafam eydür koptu taraka
Aduler askeri karıştı hâke
Ünü erdi Horasana Iraka
Çorumun erliği söylendi gitti

Bu destan şive noktasından tedkik edilirse (Çorum) diline temamen mutabık olduğu görülür. Buna nazaran (Kul Mustafa) nın Çerum havalisi halkından olduğuna inanabiliriz.

(40) Aslında gürelde şeklindedir. Kör oldu değildir.

(41) Çorumda Elhamdillâh şeklinde kullanılır, Aslında da böyledir.

15

İlave :

Bu yazıyı yazdıktan sonra Çorum millî kitapsaray işyari bay Eşref Ertekin bana (Kul Mustafa) ya aid iki parçaya daha tesadüf ettiğini söyledi ve okudu. Bu iki parçanın içinde Çorumda kullanılan kelimelere daha çok tesadüf edilmektedir. Bu iki parça (Kul Mustafa) nın Çorum havalisinden olduğunu göstermek noktasından çok değerlidir. Bu parçaların birinde yalnız (Mustafa), diğerinde (Kul Mustafa) şeklinde kullanılmıştır. Fakat her ikisinden de (Mustafa) nın öksüz olduğu anlaşılıyor. Bu nokta (Mustafa) ile (Kul Mustafa) nın aynı adam olduğunu da anlatıyor. Bunların asılları Millî Kütüphanede 880/175 sayısında kayıtlı bir cönktedir. Aynen aşağıya naklediyorum :

1

Uzundur selvinin dalı
Erişmez kızların kolu
Bizim bahçenin gülleri
Vakit geldi derin kızlar

2

Çulhalık gerdirdim düze
Kumaşlar kestirdim size
Benim gibi bir öksüze
Esirgemen verin kızlar

3

Bir alay olup geldiler
Beni bu halde gördüler
Bir şeftali vermediler
Esirgemen verin kızlar

4

Arka vermişler süğüde
Kızlar gelmiyor öğüde
Şu benim gibi yiğide
Hiç beklemen verin kızlar

5

Su gelir susuz dereden
Kısmetim verir yaradan
On beşiniz bir aradan
Hep koynuma girin kızlar

6

Yeşillenmiş illeriniz
Kokar sümbül gülleriniz
Allı morlu cenberiniz [42]
Kefen edüp sarın kızlar

7

Sal tahtamı [43] dolaştırın
Mekânıma ulaştırın
Halva yapup bölüştürün [44]
Canım için yeyin kızlar

8

Kız benim öldüğüm gece
Haber verin ucdan uca
Ne karı gelsin ne koca
Namazımı kılın kızlar

(42) Bir nevi baş örtüsüdür. Elân Çorumda kullanılıyor.

(43) İçine cenaze koyup mezara götürdükleri uzun kollu tabut.

(44) Çorumda çok kullanılır. Ahaþça taksim etmek manasındadır.

9

Mustafa der azma ile
Yar bulunmaz gezme ile
On beş dirhem kazma ile
Mezarımı kazın kızlar

(Kul Mustafa) nın diğer parçası da aşağıdadır:

1

Sabahtan kavuştum ben bir güzele
Güzel ağlattı güldürmedi beni
Ben ummazdım senden şöyle sitemi
Ak göksün üstüne kondurdu beni

2

İki bülbül geldi şundan ötmeğe
Dostun bahçesinde mekân tutmağa
Yönümü döndürdüm koyup gitmeğe
Sarıldı boynuma döndürdü beni

8

Kız benim öldüğüm gece
Haber verin ucdan uca
Ne karı gelin ne koca
Namasın kılın kızlar

3

Benim sevdiğim gelir şundan arı[45]
Taramış zülfünü etmiş timarı
Alt dudağı abı zemzem misali
Veripte ağzıma kandırdı beni

4

Kul Mustafam eder talihim iyi
Merhamete gelmiş öksüzün deyi
Sarıldım incecik beline kavi
Ateşi aşkına yandırdı beni

(45) Bu kelime dahi Çorumda çok kullanılmaktadır. Şu taraftan geldi yerinde kullanılır. Çoruma mahsus bir kelimedir denilebilir.

Çorumda eski nişan âdetleri

H. Koçak

Çorumdaki evlenme âdetlerinin eski şekilleri bir çok köy ve kasabalarda umumiyet itibarile nişanlanma ve düğün gibi törene bağlı iscede bunların gerek tarzı icrasının ve gerekse teferuatının yer yer değiştiği görülmektedir. Bu değişme sünnî, alevî, çerkes ve kürtlerde bilhassa kendisini göstermektedir,

Şimdilik buraya konan evlenme âdetlerinden nişan yalnız iç Çorumda eskidenberi ve hâlâ yerli halk arasında bazı kısımları yapılmakta olanıdır.

Çorumdaki nişanlarda gerek kız ve gerekse erkekte yaşı evlenme çağlarına erişmesi mevzuu bahis değildir. Bu yüzden nişanlar küçük yaşta ve evlenme çağlarında olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

Bu gün bile bazı yerlerde beşikteki iki çocuğun yekdiğerile nişanlı oldukları görülmektedir. Beşikteki nişanlamalara "Beşik Kertmesi," veya "Beşik Kesmesi," adı verilmektedir.

Beşik Kertmesi nişanlamalar pek samimî görüşen aileler ara-

sında cereyan eder. Bu, iyi görüşen iki ailenin bazan samimiyetlerinin ufak tefek hadiselerle sarılmamasına ve temadisine sebebiyet verdiği de görülür.

Bu şekilde nişanlanacak kız ve oğlan bir ay içinde veya bir günde doğmuş olurlar. Veya iki anne arasında kuvvetli bir samimiyet vardır. Arkadaşının gebeliğinde oğlu veya kızı bulunan anne bu ahbablığı akrabalığa kadar götürülebilmek için gebe anneye :

— İnşaallah bir kızın veya oğlun olurda alıveririm der.

Bu söz müstakbel nişanın ilk vadini teşkil eder. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması için dualar edilir. Gebe kadının karnının sivri veya yaygın olmasına memelere süt geldiğinde bir bardak su içine sağılan südün yayılıp yayılmadığına veya top bir halde kaldığına göre doğacağı tahmin edilerek bazan sevinilir, bazan da hakikaten teessür duyulur.

Beşik kertmesi nişanlamalar da bazan kız kucakta olabilir. Fakat kızdaki bu yaş fazlalığı an-

cak 1 - 3 arasındaki farktan yukarı olamaz. Oğlu daha yeni doğmuş, kızı bir kaç yaşındaki nişanlamalarda oğlan anasının kızı talip olması gözetilir. Kızı yeni doğarlarda ise bir yaşına kadar "Kızımı sana gelin edeceğim, oğlun güveyim olacak,, denilebilir. Fakat kız bir yaşını geçtikten sonra kızını satmak istemek veya bu yolda söz söylemek çok ayıp görülür. Zira :

Kızdır. Nazdır. Bin lira azdır

Bin deve getir, bindir götür.

Kız evi Vezir evi

Oğlan evi rezil evi

Ağır durup batman gelmek lâzımdır denilir. Nişanlamalarda da ima erkek tarafın kızı talip çıkması gözetilir.

Beşik kertmesi nişanlamalar nasıl yapılır

Beşikteki çocuklarını birbirine nişanlamağa muvafakat hasıl olduktan sonra oğlan anası kız çocuğuna beşiğile birlikte ipekli bir takım yaptırır. Gerek kendi ve gerekse kız evinin hal ve vaktine göre gümüş ve uzunca bir mahfaza içindeki nazarlık nushasına takılmış beşi birlik (beşibir- yerde) veya Gazi, Mahmudiye, Kiramise altunu ve çocuğun yiyebileceği lokum vesaire ile anası-

na, kız kardeşlerine birer entarilik, oğlan kadesine yaşına göre urbalık (elbiselik) ve oyuncaklar yaptırır ve kız evine yollar. Bu hediyeleri getirene kızı bahşiş verir.

Bu eşyaların gönderildiği günün akşamı kızı oğlan evine bir yemek ziyafeti vermeğe mecburdur. Oğlanevi pek iyi tanıdığı dostlarını toplayarak kızine gelir. Bu yemek yalnız kadınlara mahsustur. Esasen bu nişanlamalarda babalara, işler bu kerteğe geldiğinde duyurulur.

Oğlanevi tarafından nişana çağrılanlar kızı hal ve vakitlerine göre bir hediye getirirler. Bu hediyelerin ekserisini ufak ziynet altunları ve para teşkil eder. Bu hediyelere saçı adı verilir.

Yemekler yenilip kahveler içildikten sonra bir kadın hoca veya başı devletli yaşlı bir hatun kız çocuğunun oğlan evinden gelen beşiğini ortaya getirir. Bohçasını alarak gelen ipekli çamaşırı geydirir, nushasını takar ve bu arada şu ilâhiyi yüksek sesle ve kendisine mahsus bestesile okur.

Seyrettim Muhammedi gördüm nurlar içinde
Ümmetin haktan diler söyler kundak içinde
Bağlamışlar elini kimse bilmez halini
Zikre vermiş dilini çeker kundak içinde
Doğuran ana hayran Melekler ana seyran
İki cihanda bayram, yatar kundak içinde
Rıdvan melâik geldi yüzüne nurlar vurdu
Adını Muhammed koydu, yatar kundak içinde
Has inciden dişleri, siyah nurdan kaşları
Miski anber saçları, kokar kundak içinde
Sekiz Cennet bezendi, Huri kızlar düzendi
Kaşına Taha yazıldı, okunur Kuran içinde.

Bu ilâhiden sonra şerbetler içilir. Ve miniminiler nişanlanmış olurlar. Davetliler muhtelif eğlenceler yaparlar. Ev sahibinin gece yarısı leblebi, kuru üzüm, köme (cevizli sucuk) pestil ve içdeden mürekkep çerez ikramından sonra hayırlı düğünler ve her iki çocuğa büyümeler, annelere de mürvvetler görmeler temennisile dağılırlar.

Kız annesile oğlan annesi bu günden itibaren birbirinin "dünürü—dügürü,, olurlarlar. Artık yekdiğeri arasında adları kulanılmaz. Nasılsın düğürüm... İyiyim dünürüm... Dünürümgilden geliyorum. gibi tabirler kullanılır.

Nişanlandıktan sonra araya giren bütün bayramlarda, ramazanda oğlan anası kızıevini ziyaret eder. Bu gelişlerde vaktine göre hediyeler getirir. Kurban bay-

ramında kınalanmış ve al mor kurdele ve kıvraklarla süslenmiş koç gönderilmesi şarttır.

Beşik kertmesi nişanlar ancak fevkalâde hallerde bozulur. Büyük mecburiyetler olmadan kız oğlandan, oğlan kızdaki ayırt edilemez.

Çocuklar büyüdükten sonra muhakkak bir birinin malı addedilir. Kız evinin şeref ve namusu pek tabiidir ki yerinde olacaktır. Yoksa malî vaziyetlerin bozukluğu bir tarafın ayrılmasına sebep teşkil edemez,

Oğlan gerek iyi ve gerekse fena huylu olsun kız anası kızını vermeğe mecburdur. Eğer vermezse veya oğlan tarafı almazsa iyi sayılmaz. Ayrıldıkları takdirde kız başka eve gelin, oğlan başkasına koca olamaz. ve onmazlar

diyebilinmektedir. Bu halin çok sinankılı ve başkalarile everilen (evlendirilen) kız ve oğlanın neticede mes'ud olamadıkları' ayrıldıkları çok görülmüş olduğu söylenmektedir.

Evlenme çağına girmiş delikanlıların nişanlanmalarında kızın seçilmesi oğlan anası için mühim bir mesele halini alır. Kızın seçilmesindeki en büyük gaye oğlan anasının kendi fikirlerine ve hallerine uygun, bilhassa itaatkâr ve sessiz gelin bulmak kaygusudur. Bu şekle göre erkeğin müstakbel hayat eşi anasının istediği ve düşünebildiği kadındır.

Çorumda eskiden kız görmek ve beğenmek çok güçtü. Çünkü hemen hemen dışarı çıkmaktan mahrum bırakılmış bir halde idiler. Kızlar ancak komşularına ve akrabalarına gidip gelirlerdi. Bu ziyaretlerde dahi anasının büyük bir nazareti vardı. Umumiyet itibarile kızlar nişan, kınagecesi, cuma günü yapılan duvak düğünlerinde oğlan tarafı olarak ve mevlüd toplantılarına gidemezlerdi. Bu şekilde gezmesi tahdid edilen kızların görülmesi ve yakından tedkikleri güç olurdu. Bunun içindir ki kız beğenmek ve seçebilmek için oğlunu evlendirecek ana, kız armağa çıkar, eşten, dostan sağ-

lık alır ve muhtelif yerlere kız görmeğe giderdi.

Bir çok yerlerde "görücülük" adı verilen bu ziyaretlere Çorumda dönürcülük — düğürcülük,, denmektedir. Dönürcülük bilinmiyen konuşulup tanışılmıyan aileler arasında caridir. Görüşülen ve tanışılan aileler birbirinden doğrudan kızlarını istiyebilirler.

Oğlunu evlendirecek anne bir çok dostlarına baş vurup kendisine uygun bir gelin olup olmadığını anladıktan sonra sağlığı verilen kızların aileleri hakkında inceden inceye uzun bir tedkike koyulur. İçlerinden hal ve vaktine yaraşır ve kendisine kızlarını verecekleri akli kesen yerlere dönürcülüğe gider.

Dönürcülüğe gidecek kadınlar her şeyden önce zengin ve bu işlerden anlar bilgiç kadınlardan seçilir. Oğlan anası böyle kadınlardan en çok yanına alarak hazırlanır. En ağır elbiseler giyilir, mücevherat takılır ve içlerinden birisi döşemesini (çarşafını) dikiş tarafı tışarı gelmek şartile ters olarak örtünür, yola çıkarlar.

Gidecekleri aile hiç tanımadıkları biri ise evlerine doğrudan gidilip girilemeyeceğinden şu yol-

da ve buna benzer plânlar tertip edilir.

Kız ailesinin bulunduğu mahallede oturmadıklarını iyice bildikleri diğer bir aileyi arıyorlarmış, fakat evlerini bilemiyorlarmış gibi ankasdin dönürcü gidecekleri evin kapusunu çalarak o mahallede oturup oturmadıklarını, oturuyorlarsa hangi kapu olduğunu sorarlar. Pek açıktır ki ademi malûmatla karşılanırlar. Fakat burada dönürcüler gûya çok dolaşmaktan yorulmuşlar gibi bir vaziyet alarak bir parça dinlenmek için izin isterler ve içeri bu suretle girerler.

Kapuyu ekseriya evin kızı acağından müsafirlerle karşılaşan bu olur ve içeri girdikten ve döşemeler (çarşaf) alındıktan sonra ellerini öpmek istiyen kızı dönürcülerden birisi :

— Gel benim konuk sever güzel kızım, pek hoşuma gittin, seni kucaklayayım ; veya kız sonradan gelmişse bir münasebetini bularak kızı kucaklar ve bu suretle kızın ağzı, teri kokup kokmadığına ve boyunun kendisinin neresine geldiğine dikkat eder. Kız dışarıdan girip çıkarken boyunu, bosunu ve yürümesini, giyinişini tedkik ederler. En fazla kızın kapuyu açıp kapamasına dikkat edi-

ilir. Kız kapuyu hızlı açıp kaparsa huy ve tabiatının sert olduğuna alâmet sayılarak pek beğenilmez. Döner ve sesizce kapatırsa makbuldür. Kız dönürcü geldiğini his eder ve bilgiç bir kızsaa kapuyu hızlı veya sessiz kapaması dolayısıyla bu işteki memnuniyetini duyurur diye telakki edilir. Kızın kapuyu yüze çarparcasına kapayarak gitmesi ve bir daha görünmemesi dönürcülere kendilerini beğenmediğine hamledilir.

Kız eğer kendisine dönürcü geldiğinin farkında olmamışsa tekrar içeri girer ve hizmet eder.

Kız ve anasının odada yokluğu esnasında dönürcüler odanın her tarafını gözden geçirirler. Odada yüklük (yatak yığılan dolap) varsa hemen açılıp döşeklerin (yatak) düzgün katlanıp katlanmadığına, odadaki makadların (sedirlerin) altları, kenar yasdıklarının tozlu olup olmadığına ve odanın döşeniş şekline dikkat ederek bu suretle kızın ev kadınlığı hakkında bir fikir edinmeğe çalışırlar. Kız su getirirken, verirken, oturup kalkarken hissettirilmemeğe uğraşılan nazarlarla süzülür.

Kahveler içilip birazda konuşulduktan sonra hemen kalkılara yine aynı gitmek istedikleri yere varmak için :

— Size doyum olmaz, inşa-
allah yine görüşürüz.

Diyerek ayrılmaya teşebbüs
edilir.

Gelen dünürçüler döşemelerini
(çarşaflarını) giyerken birisinin
ters örttüldüğünü kız anası görür
ve farkında olursa bunların geliş
maksadlarını anlar. Bazı dünür-
çüler kızı ve umumî vaziyeti be-

ğenmiş iseler bu ters döşemeyi bil-
iltizam göstermeğe çalışırlar. Bu-
nu göstermekten maksad kız ana-
sinin fikrini yoklamaktır. Dünürçü
olduklarını bildiği halde kız anası
eğer kızına "haydi hızım müsafir-
lerini savuştur,, diye emir verir ve
kızı kapu arkasına kadar yollarsa
kızını vermek niyetinde olduğu
oracıkta anlaşılmış olur.

Sonu var

Çorumlu Maniler

Eşref Ertekin

Geçen sayıda başladığımız maniler yazısına bu sayımızda da
devam ediyoruz. Mahallî kelimeler notlarla izah edilmiştir.

9

Entarisi penbeden
Ne tez usandın benden
Tenhada bulur isem
Öcüm alırım senden

10

Entarisi mavuştur
Çek yakam kavuştur
Aramızda engel var
Gözün benden savuştur

11

Entarisi mık [1] gibi
Eser gider ok gibi
Dönüp ardına bakmaz
Âşınası yok gibi

12

Entarisi mavıdır
Yar bir keklik avıdır
Yar sefere gidince
Ya beni kim avutur

13

Entarisi cengari [2]
Cenk ile aldım yarı
Cenk ile aldım ise
Sineme sardım bari

[1] Mıh yani çivi manasıdır.

[2] Çorumda bakırpası rengine denir.

14

Entarisini satayım
Kuşlar gibi öteyim
Sen gurbete gidince
Ben kiminle yatayım

15

Entarisi gül gibi
Kimden aldın öğüdü
Ben peşine düştükçe
Senin gönlün büyüdü

16

Entarisi yeldari [3]
Neyleyim öyle yarı
Yarım yar değil amma
Çektiğim elin arı

17

Ay doğar dulunmazmı
Bana yar bulunmazmı
Yar yar deyip ölürsem
Namazım kılınmazmı

18

Ay doğdu günü gözler
Yarım düğünü gözler
Ezelden bir gün gördü
Yine o günü gözler

[3]Çorumda bir nevi entarilik kumaşa

denir.

19

Ay karanlık görüyor
Yarı gözüm görüyor
Çekilecek dert değil
Mevlâm sabır veriyor

20

Ay doğar aya gider
Gördüm bir maya gider
Mehle kızın alanın [4]
Emeği zaye gider

21

Ay doğdu kavuştu gel
Gam kervanı gücü gel
İyi günün dostları
Kötü günüm ge'ti gel

22

Ay doğsun düzde dursun
Kırmalar yüzde dursun
Canım karar almıyor
Yar gelsin bizde dursun

23

Aman amana döndü
Benzim samana döndü
Kavlimiz altı ay idi
Yıllar temama döndü

24

Evleri uçta yarım
Ne verin müjde yarım
Bastığın topraklara
Kılırım secde yarım

[4] Çorumda mahalle demektir.

25

Evleri cendereli [5]
Sen dertli ben yareli
Vardım tabip yanına
Tabip benden yareli

26

Evleri çukurmola [6]
Çulhalık [7] dokurmola
Yarın düğün ediyor
Beni de okurmola

27

Evleri çukurdadır
Çulhalık şakırdadır
Şu benim cahil yarım
Şimdi kan uykudadır

28

Evleri medineli
Varıpta ne demeli
Yar bir petek bal olmuş
Oturupta yemeli

29

Evleri görünüyor
Gönüldür yeriniyor
Dayanacak dert değil
Ulu mevlâm sabır veriyor

30

Evleri aralıkta
Rast geldim kayalıkta
Şeftali isterimi
Söyle galabalıkta

[5] Üzüm ezmeğe mahsus ağaçtan yapılmış cenderedir.

[6] Bez dokunan tezgâha denir.

[7] Çukurmu ola demektir.

31

Altunum hazine ile
Tartarlar vezne ile
Adam yarden geçermi
Gurbette gezme ile

32

Altun odalı yarım
Pekmi gönlün büyüdü
Eli badeli yarım
Buradan gideli yarım

33

Altunu eridirim
Sözümü yörütürüm
İlmeğin elimdedir
İpimde çürütürüm

34

Altun yüzük dar parmak
Muradım seni almak
İller hep kan [8] uykuda
Benim işim yalvarmak

35

Altun yüzük şan verir
Kız kapuya yan verir
Oğlan kızı görünce
Ayak üzre can verir

36

Altunu bozdu mayim
Gerdana düzdürmeyim
Cep aynası değilsin
Elimde gezdireyim

37

Altun pazvandı yarım
Ne yaman nazlandı yarım
Ben sana yar olalı
Düşman kazandı yarım

[8] Derin uyku manasınadır.

38

Altuna bak altuna
Dakmış gerdan altuna
Bir gecelik cimbişi [9]
Almış ayak altına

39

Altun ibrik delinmez
Eyme menzil alınmaz
İki gönül bir olmuş
Ona derman bulunmaz

40

Altun yüzük morayı [10]
Vatan tuttu orayı
Genç başını seversen
Sıla eyle burayı

41

Altun saat boynumda
İki elim koynumda
Sakın unuttu sanma
Gece gündüz aynımda

42

Altun yüzük parmakta
Çifte benler yanakta
Benim bir sevdiğim var
Şu karşiki konakta

43

Altunum akçalarda
Tenim yerde çürüsün
Çiçeğim bahçalarda
Esvabım bahçalarda

[9] Bizim bildiğimiz cümbüştür.

[10] (Mora) dan gelmiş Altun yüzük demektir. Oraya harbe giden bir genç yavuklusuna göndermiş, o da karşılık olarak bu parçayı yazmıştır.

44

Altun yüzük donanmaz
Bir ayda yar sınanmaz
Canımı rehin koysam
kâfir gönlüm inanmaz

45

Altun tasta su durur
Kız memesini yudurur
Kız hamama gidince
Oğlan evde kudurur

46

Altunu sıra dizdim
Ben senden hile sezdim
Senden hile sezmezdim
Kötü huyundan bezdim

47

Elmayı ata ata
Cilveyi sata sata
Yanım böğrüm delindi
Yalnız yata yata

48

Elmayı atan bilir
Cilveyi satan bilir
Kış gününün soğuğun
Yalnız yatan bilir

49

Elmayı yüke koydum
Ağzını dike koydum
Elinden yarını aldım
Belini büke koydum

50

Elmayı biçakladım
Peşkuru [11] saçakladım
Yarı koynumda sandım
Yastığı kucakladım

[11] Bildiğimiz el silmek için kullanılan peşkirdir.

51

Elmayı sattım kırka
Gezeyim korka korka
Ben de seni büyüttüm
Ki olsun bana arka

52

Ak elma soyulurmu
Güzele doyulurmu
Güzel seven yiğidin
Kolları yorulurmu

53

Al elmanın dördünü
Sev yiğidin merdini
Sever isen yiğit sev
Çekme kötü derdini

54

Al elmanın alını
Kimse bilmez halımı [12]
Yarabbi sen kavuştur
Vermiyorlar malımı

55

Elmayı aşlamalı
Dibini taşlamalı
Gördüm yarım yar değil
Peşini boşlamalı

56

Elma daldan düşer mi
Günden yanı pişer mi
Sevip sevip ayrılmak
Üzerine düşer mi

57

Elmaya verdim arkam
Dermanım yokki kalkam
İller ne derse desin
Mevlâmdır benim arkam

[12] (Halimi) dir.

58

Elma kökün ne etli
Dilber sözün ne tatlı
Sevişmesi hoş amma
Ayrılması firkatli

59

Elma dalda sallanır
Günden yanı ballanır
Oğlan vezir olsada
Yine kıza yalvarır

60

Elmayı dilemedim
Nolduğum bilemedim
Şu Çorumun içinde
Şaz [13] olup gülemedim

61

Elmayı dalda koyan
Gözlerim yolda koyan
Ne gâvur ne müslüman
Beni bu hale koyan

62

Elmalar dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Kömür gözlü sevdiğim
Bu gice nerde kaldı

63

Elma dalda sararsın
Bir gün beni ararsın
Sarılalım yatahım
Ateşimiz kararsın

64

Elmanın dibi bayır
Altında yarım uyur
Uykun mübarek olsun
Bu gice bize buyur

65

Elmadan öndün çağla
Ben düştüm yeni zevale
Yenile bir yar sevdim
Cümle âlem havale

[13] Sevinç manasıdır.

Çorumun eski çocuk eğlence ve oyunlarından :

Çiğdem Eğlencesi

Nazmi Tombuş

Mini miniler artık uzun süren kışın, soğuk eğlencelerinden, karlı, buzlu oyunlarından bıkmıştı. Çoktan beri ıslık çalarak dolaşan aksaçlı, sert suratlı bu ihtiyardan esasen pek dehoşlanmamışlar, kendileri gibi güleç, taze bir meysimi baharı dört gözle bekliyorlardı.

Sokakta kıyamet kopuyor. Bir alay yumurcak el çırpıyor, bağı-şıyor, koşuyorlar. Yüklü eşeğe geçen ihtiyar oduncunun dört yanını [1] sarmışlar, minik eller uzanmış tiz sesler ortalığı çınlatıyordu. — Dayı başındaki o çiğdemi bana ver.

Zavallı oduncu şaşırılmış etrafına bön bön [2] bakıyor, çiğdemi hangi birisine versin, nihayet sarı-ğına sokulmuş tutamı [3] aldı, alayın ortasına attı, yakayı güç hal ile kurtardı.

Haydi i i ... Şimdi de çiğdemlere hücum... Kapaş kapaşa [4] sen alacaksın, ben alacağım... bu kargaşalıkta [5] zavallı çiğdemler

- [1] Etrafını
- [2] Alık, alık
- [3] Demet
- [4] Kapaşa kapaşa
- [5] Here ve merc

hep ezildiler, parça parça oldular.

Fakat ne olursa olsun yumurcakların sevinçleri tam yerine gelmişti. Oh... İşte ; ilkbahar müjdecisi çiğdem.

Demek ki üstüne çöken soğuk karları altun ışıklı güneş eritir, eritmez hemen mai, sarı külâhını göstermiş, kara gözlerini ışılatmış güzel renklerle kırları süslemeğe başlamıştı.

Ne mutlu, yaşasın çiğdem.

Bu vefalı müjdeciyi, karşılamamak, hal ve hatırını sormamak şüphesiz ki pek büyük bir nezaketsizlik olacak.

Fakat ne yapmalı, nasıl etmede bu karşılama törenini hazırlamalı. Kim öncül [6] olacaktı.

Bu çetin işi de cinbüzük [7] becerdi.

İnce sesi yükseldi. Aşık anaya, aşık anaya.

Hep birden :

Aşık anaya, aşık anaya !

Deyi haykırarak koştular. Aşık anayı evinde yakaladılar. Yavru-

- [6] Reis, rehber. Çorumda böyle kullanılır.
- [7] Ekseriya küçük yapıtı, başarılı çeyuklara verilen vasıf

cakların kimi ihtiyar kadının boy-nuna sarılmış porsumuş suratını kimi kınalı saçlarını öpüyor, kimi de eteğini, yenini çekiyor, yalva-ryorlar.

— Aşık anam, aşık anam bizi çiğdeme götür.

— Aşık ana.. Durun biyol [8] gâvur kıranlar [9] durun.

Deyi bir azar bastı. Ortalık biraz toğtaştı. [10] Bütün kış geceleri mangal başında kendilerine Hindistan şehzadesinin, Kaf dağın-daki devlerin, elindeki sevgilisi peri kızını nasıl kurtardığını, gülünç Kel oğlan masallarını yanık sesile ara manilerini söyliyerek anlatan aşık ana bu işte de yardımını esirgememişti. Ertesi gün hava açık olursa çiğdeme gidebileceklerini söyledi.

Artık azıkları yapıyor. Sert ağaçtan kazgıçlar [11] top, ok, civ [12] gibi kır oyunlarına mahsus aletler hazırlanıyordu. Gece çiğdemlerle dolu kırlarda, güneşli havada, bin bir dürlü oyun ve eğlence rüyalarile geçti. Sabahtı iple

[8] Bir defa

[9] Kızan değil, çocuğun gazi olmasını temennisini gösteren bir tabir.

[10] Sükûnet buldu.

[11] Çiçekleri yerden sökmek için ucu sivritilmiş odun parçası. Yani odundan yapılmış kazma.

[12] Bu oyunlar hakkında sırası geldikçe izahat verilecektir.

çekiyorlardı. Nerede ise geldi. Altun saçlı güneş doğmuş pırl pırl ışık saçıyor, kuşlar ötüşüyordu.

Beş on dakika sonra aşık ananın evinde toplandı. herkes gürgüvenç [13] azık çıkılları kazgıçların ucuna takılarak omuzlardan arkaya atılmış, gürültülü, şamatalı alay yola düzülmüştü. kısa bir yolculuktan sonra çiğdemlerle bezenmiş kırlara kavuştular. Azık çıkılları [15] açıldı, sofraya kuruldu. Gü-lüşe, oynasa, çok iştihali, tatlı bir sabah yemeği yenildi.

Artık karınlar tok, bacaklar dinç, elde kazgıç çil yavrusu gibi yazıya [14] dağıldılar.

Çiğdemler kazılıyor, beyaz, sarı desteler her elde çoğalıyordu. Sarı çiğdemlerin (karagöz) denilen kıymetli cinsleri aranıyor, bulundukça ayrı demet yapıyor.

Bir saatlik çalışma lüzumu kadar çiğdem toplamaya kâfi gelmişti.

Sıra oyunlara geldi. Herkes yaşlı yaşına göre ayrıldı. Kimi top oynuyor, kimi koşu, kimi ok, civ müsabakası yapıyordu.

Vakit öğleyi geçmiş, geri dönme zamanı gelmişti. Büyükçe dikenli bir çalı tedarik edildi. Dikenlerine çiğdemler sokularak ko-

[13] Çok şen demektir.

[14] Kır.

[15] Çıka, bohça.

caman bir çiğdem ağacı yapıldı. İkindiden evvel kasabaya dönmek lâzımdı. Çünkü akşam yemeği hazırlığı yapılacak, erzak toplanacaktı.

Birdenbire hava bozmadı, yağmur başlamaz mı? Fakat bu yağ-

Yağmur yağ.Ekin bit.Tarlada çamur. Teknede hamur.
Öküzlere ömür. Ver Allahım sellice, suluca yağmur.

Bereket versin yağmur istedikleri gibi pek selli, sulu olmadı. Selâmetle kasabaya geldiler.

Şimdi çiğdem ağacı en uzun boylu birisinin elinde alay arkada mahalledeki evleri dolaşıyorlar. Kapular açılır, açılmaz hep bir ağızdan :

Çiğdem çiğdem çiçeği

Alaca bulaca saçağı

Dedem Allah köçeği

Dam üstünde boyunduruk

Dura dura yorulduk

verenin fındık taşaklı oğlu olsun, vermiyenin kara kedisi, kıymadan, yağdan, bulgurdan.

Diye çiğdem türküsü söylüyorlar. Çiğdem tutamlarından da

mur yumurcakların keyfini bozacak yerde bir kat daha artırmıştı. Islanmak, hastalanmak kimsenin hatırından bile geçmiyordu. Fesler elde, başlar açık, hep birden bağırıyorlar.

birer parça hediye bırakıyorlardı. Her evden münasip miktar yağ, bulgur, yarma [16], pekmez, kıyma; pirinç gibi bir şey verilmek suretile karşılık gösteriliyordu. Toplanan erzak yine aşık ananın evine getirildi. Akşam kıymalı bulgur aşı, pirinçli pilâv pişirildi. Ekşi pekmez şerbetleriyle iştihali bir akşam yemeği daha yenildi. Artık güneş batmağa başlamıştı. (Yerler mühürlenmeden, cinler çıkmadan tavuk pinine [17] herkes evine [18] dağıldı.

O günkü yorgunluğu deliksiz, rüyasız rahat bir uykuya dalarak geçirdiler.

[16] Çorbalık, kendimelik. Kabuğu so-yulmuş buğday.

[17] Kümes

[18] Bu suretle çocukları korkuturlar. Gece sokağa çıkmaktan menederlerdi.

ziraat bakımından Çorum :

İklim Hususiyetleri

Halid Koçak

Çorum ; ziraat varlıklarının mevcudiyeti üzerinde çok mühim tesirleri görülen iklim bakımından birbirinden çok ayrılan hususiyetler arzeder. Çünkü coğrafi ve morfolojik bakımdan değişik iklim şartlarını ihtiva etmektedir. İklim gösterişlerinin ayrı ayrı hususiyetlere malik olmalarında tabiatın ve kuruluşun yarattığı bir çok ve muhtelif iç iklimlerin bulunmasının tesirleri büyüktür.

Bu tesirler sebebiledir ki orta sıcak, sıcak, orta soğuk iklim tiplerini taşıyan Çorum iklimi hakkında genel olarak kestirme ve toplu bir fikir bu günkü şerait alileri sürülemez.

Çorum iklimi hakkında teknik rakamlara dayanan sağlam bir fikir verebilmek için ancak Çorumun değişik iklim tiplerini taşıyan yerlerinde muhtelif rasad istasyonları kurmak ve uzun bir tedkikten geçirmek gerektir.

Biz burada Çorumun ihtiva ettiği altı kazanın içinden yalnız on yıldır çalışmakta olan rasad istasyonunun bulunduğu sonuçları göste-

ren Meteoroloji enstitüsü aylık bültenlerinden aldığımız rakamlara dayanarak yalnız iç Çorumun ; diğer kazaları da yetiştirdiği nebat zümrelerine ve arzettiği umumî iklim bakımından olan hususiyetlerine göre tetkik edeceğiz.

Bir kaç yıl öncesine kadar Meteoroloji enstitüsü Çorumu orta anadolu iklim mntakasına idhal ederken şimdi iklim faktörlerinden sühnet ve yağışı nazarı itibara alarak iki kısma ayırmaktadır.

Bu bölüme göre ; Alaca, Sungurlu kazaları altıncı iklim mntakası olan orta anadolu iklim mntakasına ;

Çorum, İskilip, Mecidözü ve Osmancık kazaları ise sekizinci iklim mntakası olan intikal sahasının garp kısmına idhal edilmişlerdir.

İklim materyallarının en ehemmiyetlisini teşkil eden sühnet bakımından Çorum tetkik edilirse fazla sıcak bir iklim tipi taşımadığı görülür. Bu hususta aşağıya konan beş yılın muhtelif aylarındaki olan sıcaklık ortalamaları bir fikir verebilir.

Aylar :	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1932	-1	-1	6	10	14	19	20	20	17	17	7	2
1933	-2	2	6	7	17	17	19	20	16	13	11	-2
1934	-5	-3	8	11	15	17	21	21	17	13	8	3
1935	-4	1	11	11	16	18	22	22	19	14	6	6
1936			8	12	15	18	22	22	16			

Bu çizelgeye göre Çorumdaki sıcaklık Mayıs'ta başlayarak Eylülde düşmektedir. En fazla sıcaklık Temmuz ve Ağustos'ta görülmektedir. Fakat bu aylarda gündüzleri bilhassa öğleden sonra esen

Aylar :	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1932	14	16	27	37	33	37	37	35	30	30	26	14
1933	13	15	18	27	31	31	30	36	33	27	25	12
1934	5	5	24	27	28	32	37	36	36	37	21	13
1935	8	16		25	34	32	38	38	33	26	14	17
1936			21	28	27	29	33	36	33			

Çorumun kışı soğuktur. Bilhassa şimalden gelen kuru poyraz kışı şiddetlendirir. Beş yılın muhtelif aylarındaki düşük suhnet

Aylar :	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1932	-5	-7	-1	-3	-6	-11	-11	-11	-8	-7	-2	-3
1933	-7	-2	-3	-1	-7	9	-12	-12	-9	-5	-4	-5
1934	-9	-8	-0,5	-4	-7	3	-12	-11	-8	-5	-2	-2
1935	-10	-4	-2	-4	-7	8	-11	-13	-10	-6	-1	-1
1936	-7	-1	-0,5	-4	-8	-11	-14	-14	-7	-6	-0	-0

Bu yılların muhtelif aylarının en çok düşük suhnetini de aşağıdaki cedvel göstermektedir.

Aylar :	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1932	-13	-19	-12	-7	-2	-5	-6	-7	-3	-2	-9	-9
1933	-14	-14	-11	-7	-0,5	-4	-7	-4	-1	-2	-6	-24
1934	-18	-17	-2	-2	-2	-2	-8	-6	-0,4	-0,3	-4	-10
1935	-20	-18	-8	-1	-3	-4	-7	-8	-5	-2	-5	-5
1936	-7	-16	-6	-5	-1	-5	-10	-2	-0	-0	-11	-12

En düşük ve en yüksek suhnetleri gösterir cedvellerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere Çorumun en yüksek suhneti Ağustos'ta 38 e çıkmış ve en düşük suhnetinde Birinci kânunda 24 olarak görülmüştür. En yüksek suhnetle en düşük suhnet arasındaki fark 62 dir.

Bu vaziyete göre Çorum yazın oldukça sıcak ve kışın da soğuk olmakla beraber suhnet ittirath ve kararlı olmayıp çok oynak bir halde demektir. Suhnetin bu mütehavvil vaziyeti bilhassa gece ile gündüz suhnetleri arasında pek bariz bir şekil arzeder.

Çorumda yaz ve kış en uzun mevsimleri teşkil ederler. Bir çok yıllar birden bire kıştan yaz, yazdan kışa girildiği görülür. İlk ve sonbahar arada hissedilmeden gaybolur.

Bazı yıllar Nisana kadar devam eden kışı birdenbire sıcaklar takip eder. Bazı yıllarda Eylül içinde kırıgılar düşerek kuru so-

ğuklar başlar. Kışa girilir. Birinci ve ikinci teşrinlerde muvakkaten ısınan bavalara Çorumda (pastırma yazı) adı verilir.

Mevsimlerin bu şekildeki kararsız vaziyeti çiftçilerce en çok hissedilmiş bir hakikattir. Bunun içindir ki Çorum çiftçisi ilkbahar aylarında sayılı fırtınaları, soğukları atlatmadıktan sonra bilhassa Bakliyata ait ekimi yapmaz. Çünkü Marttan itibaren fırtına günleri başlar. Cemrelerin düşmesini müteakip ortalığın birden bire ısındığı görülürse fırtınaların anı soğukluğu bu hususları bilmiyenleri zararlı çıkarır. Bundan dolayıdır ki Bakliyat ve sebzelere ait ekim ancak çiftçinin belinden kuşağını, sırtından pamuklu içliğini attığı Mayıs ayında başlar.

Çorumda ilkbahar aylarını fazla soğuklarla belirsiz geçiren fırtınaların en ehemmiyetlileri cemrelerin düşmesinden bir gün evvel olan soğuklarla Berdelacuz, Mart dokuzu veya gündönümü, Leyleklerin yumurtalarını dondurması,

Abril beşi, Sittei sevir fırtınalarıdır. Mart dokuzu bazan üç dokuz yani 27 gün soğuk yapar.

Bu fırtınalardan korkmuş bulunan Çorum çiğçisi :

Sakın abrılın beşinden — Öküzü ayırır eşinden ;

Sittei sevir—Kazanı yere devir diye soğun şiddetini anlatmak ister.

Bu muhtelif fırtınalarla geçen ilkbahar aylarından ancak Mayıs'ta ortalık ısınmağa ve ilkbaharın letafet ve güzelliği hissedilmeğe başlar. Ne yazık ki Haziran birden bire sıcaklarıle bu ferahlatıcı günleri bastırır, yazı getirir.

Sonu var

Atalar Sözü

Eşref Ertekin

Bu köşede yazılacak sözler Çorumda doğup büyümüş kadın erkek yurddaşlarımızın ağızlarından toplandığı için maniler gibi Çorumlu denilebilir. Her ne kadar bunların içinde diğer yerlerde dahi söylenenler olabilir de söyleniş ve kullanım tarzları ayrılacağı gibi şivede de muhakkak ayırdırlar :

Atalarımızın söyleye geldikleri sözlerden zamanımızda kullanılan ve umumî hususî surette büyük manalar ifade eder sözler: Kelâmı kibar, Vecize. Kaide, Hikmet, Mütearife, Durubu emsal,

Gibi bir takım adları ile anılırlar ise de biz bunların hepsini atalarımızın ağızlarından çıkma söyledikleri sözler olmaları itibarile her ne mana ifade ederseler etsinler (Atalar sözü) başlığı altında yazmağı muvafık bulduk.

- 1 — Al Allah kulunu zaptet delini doğru göster yolunu.
- 2 — Alıcı umucudur.
- 3 — Altun adını pul etmez.
- 4 — Altun yere düşmekle pul olmaz.
- 5 — Kara keçiyi gören içi dolu yağ sanır.

- 6 — Ak köpeğin pamukcuya ziyarı vardır.
- 7 — Aştı kepeğe baha yetmez.
- 8 — Ağır dur batman gel.
- 9 — Az yede bir hizmetkâr tut.
- 10 — Az yaşa çok yaşa akibet gelir başa.
- 11 — Aayağını sıcak tut başını serin, kendine bir eş bul düşünme derin.
- 12 — Ayının bir türküsü varmış, o da elma ile armut üstüne.
- 13 — Ananın bastığı cüce ölmez.
- 14 — Anan soğan baban sarımsak sen nereden oldun gelep şeker.
- 15 — Ananız taş yesin yarımşar verirsiniz yeter.
- 16 — Avara gezmeden it leşi sürülen fayda.
- 17 — Anasının ilki olmaktan dağda tilki olmak yegdir.
- 18 — Ahmak misafir ev sahibini ağırlar.
- 19 — Asıl azmaz.
- 20 — Allah kimsenin yolunu yol-suza düşürmesin.
- 21 — Allahın ondurmadığını kulu onduramaz.
- 22 — Allahtan sağlık devletten aylık.

- 23 — Allah kulunun kalbine göre verir.
 24 — Anlım açık yüzüm ak.
 25 — Atın ne yer ; bulurse kile, bulmazsa sile.
 26 — Anıza bastın, kara bastın.
 27 — Avucuna üfüreyim karabit, sermayeden de zarar et.
 28 — Abdalın eşeği zonguldamaşta [1] inşaallah koşacak demiş.
 29 — Aldın dösü gördün işi öldün kişi.
 30 — Adam yer üşür hayvan yer ısır.
 31 — Aç adama soğuk, ok gibi işler.
 32 — Abdest almaya gönlu yokta ... çörtene tutuyor.
 33 — Alaca görmüş [2] keklik gibi birbirlerine karışıyorlar.
 34 — Adın ne demişler balcı oğlu daha tatlısıya demiş.

[1] Eşeğin sıçrayarak; sarsarak biraz süratle yürümesine Çorumda (Eşeğin zonguldaması) denir.

[2] Alaca keklik avcular bunu deve yünü ile beyaz koyun yününden karışık dokuturlar, bir metre eni, bir buçuk metre boyunda bir şaldır. Bunu iki uzun deynek ile gerdirip önelerine tutarak keklik olan dağlarda böyle gezerler. Bu şalın ortasında hesaplı delinmiş üç delik vardır. İkisinden gözlerle bakar, birisinden de tüfeği sokarak keklikleri vururlar. Zira bazı mevkilerde bu alacaya keklikler çok bakarlar, alacayı gören keklikler hepsi birbirleri yanına toplanır, bağırarak adeta alacaya karşı gelmeğe uğraşırlarmış.

- 35 — Âleme dümme düdük [3] oldu.
 36 — Abdessiz dedene namaz mı dayanır.
 37 — Az ver çok yalvar, çok ver hiç yalvarma.
 38 — Azıcık aşım, gavgasız başım.
 39 — Aslan yatağından belli olur.
 40 — Artık mai göz çıkarmaz.
 41 — Adama ile mal tükenmez.
 42 — Adamın iyisi alış verişte, altunun iyisi mehenk taşında.
 43 — Acı acıyı, su sancıyı kestirir.
 44 — Acın koynunda çörek saklanmaz.
 45 — Acıkan doymam, susuyan kanmam sanır.
 46 — Aç tavuk kendisini ekin pazarında görür.
 47 — Açlığın ilâcı ekmektir.
 48 — Acı çalıştırma, doku incitme.
 49 — Aç it fırın yıkar.
 50 — Aç itin havsalası dar olur.
 51 — Aşını ye, işine bak ; el senin neyine.
 52 — Ateşle pamuk bir arada bulunmaz.
 53 — Atı eğerledim, terkiyi bağladım gidiyorum, doslar Allah'a ismarladım.
 54 — Atsın topunu alsın bayramını
 55 — Adam hacı mı olur varma ile Mekkeye ; eşek derviş mi olur taş çekmekle tekkeye.

[3] Her kese ilân etmek manasına gelir.

- 56 — At ilin it ilin hemen yelin hemen yelin.
 57 — Atın tepmezi, itin kapmazı olmaz.
 58 — Atlar depişir, arada eşek ölür.
 59 — Ateş kış gününün meyvesidir.
 60 — Ateş olurda yakmaz mı, yılan olur da sokmaz mı ?
 61 — Atı zapteden gemidir kullanabilirsen.
 62 — At binicisini bilir.
 64 — Arap almadı ise çöldedir.
 65 — Ayı damdan, günü bacadan görüyor.
 66 — Atta karnı yigitte burun.
 67 — Atını buldun da nalını, mihini arıyon.
 68 — Akşam kavi gündüz savil.
 69 — At ile avradın cinsini ara. Cinsini bulmadan sarfetme para.
 70 — At ata olur amma sahibi de mat olur.
 71 — Alan ile satan, güzel ile yatan bilir.
 72 — Acı baldırcanı kırağı çalmaz.
 73 — Ağzı açık ayran delisi, samanı eksik.
 74 — Al sana bir kaya, nerene dayarsan daya.
 75 — Atın nasibi onbirdir, sahibi sahibi birini kendi yer.
 76 — Anda yanında bulunsun,
 77 — Açlıktan karnı kırılıyor daha kuruğunu dik tutuyor.
 78 — Alma mazlumun ahını, gökten indirir şahını.
 79 — Ay ışığına zeytün silkiyor.
 80 — Allı evlendi, güllü gelin oldu.
 81 — Ar eden kâr edemez.
 82 — Arı satmış, namusu dellala vermiş.
 83 — Arşa kadar el elden üstündür.
 84 — Akli olan her işittiği söze inanmaz.
 85 — Âşıklık müşkül iştir.
 86 — Arapkir dilençisi gibi sırnaşıyor.
 87 — Aşk ağlatır, dert söyletir.
 88 — Akılsız başın daban çeker zorunu.
 89 — Akıl olmazsa başta ; ne kuruda biter, ne yaşta.
 90 — Akıllı düşününceye kadar deli hoplar geçer.
 91 — Ak üzüm kara üzüme baka baka kararır.
 92 — Bağa var izin olsun, üzüm yemeğe yüzün olsun.
 93 — Bir iş almayı görsün aldıktan sonra fayda yok.
 94 — Bir kar yağınca ya el üşür, ya ayak.
 95 — Baba himmet demiş, oğlum hizmet demiş.
 96 — Bacak kadar boyun var, türlü türlü huyun var,

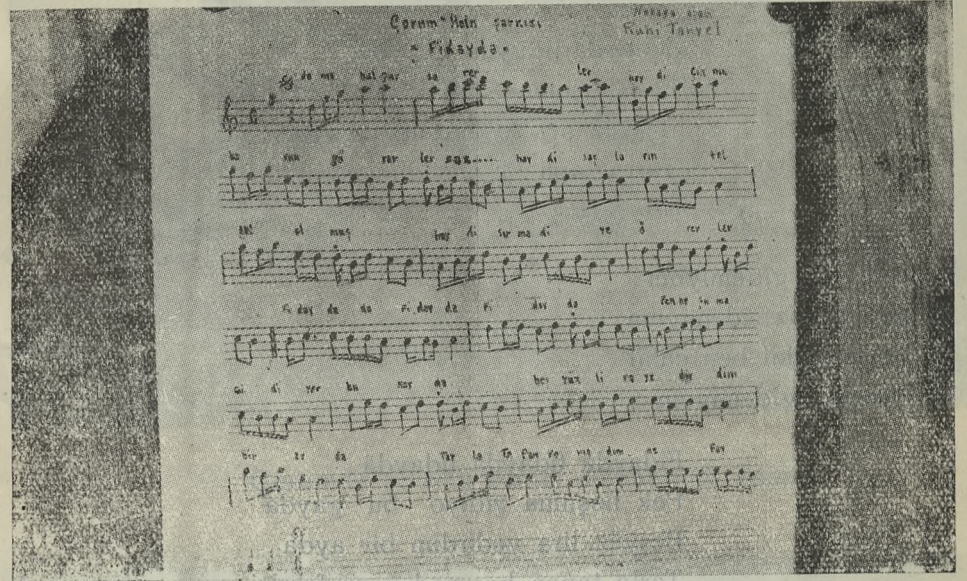
- 97 — Bacasının eğrilğine bakma dumanı doğru çıksın.
 98 — Başı büyük devletli, ayağı büyük mihnetli olur.
 99 — Başın sağlığı, dünyanın varlığı.
 100 — Bostancıya tere satma.
 101 — Bakar isen bağ olur, bakmazsan dağ olur.
 102 — Bak şu feleğin işine, ağı kattı aşma.
 103 — Benim başıma gelen pişmiş tavuğun başına gelmedi.
 104 — Bir ağızdan çıkan bir memlekete yayılır.

- 105 — Bir elin nesi çıkar iki elin sesi çıkar.
 106 — Bir postum var açarım, nerede olsa yatarım.
 107 — Bir dalda kırk ceviz görmeince bir taş atmıyor.
 108 — Bir ahbap kırk yılda kazanılır.
 109 — Bir şeyin önüne bakma sonuna bak.
 110 — Bir karara bir allah.
 111 — Bir gün rahat edeyim dedim, ona da komşunun merkebi gözsüz kunnadı [4]

[4] (Kunnamak) Çorunda doğurmak manasına gelir.

Fidayda türküsü ve oyunu

Ruhi Tanyel

Yalnız Çorum halkı tarafından söylenen ve oynanan, bu sayımızda notası yazılı (Fidayda) türküsü pek eski bir zamana aid değildir. Vaktile Çorumda bulunan bay Kemal tarafından bestelendiği yapılan araştırmadan anlaşılmıştır. Bu oyun, en çok kadınlar arasında bir ve iki kişi tarafından oynanmaktadır. Oyun heyeti umumiyesi itibarile köçekçeye çok yakındır. Yalnız nakarat ta ayrı bir hususiyet gösterir. Oyuncu bu kısımda oyunu türkü veya sazın ritmik hareketine göre ağır ağır çömelerek gövdesini ve başını

öne doğru eğerek parmaklarının sırtını sıra ile ve tempolu bir şekilde yere vurarak, başını da aynı temponun hareketine göre sağa, sola döndürerek oynar ve tekrar aynı ağır hareketlerle ayağa kalkar. Nekarata inhisar eden bu hareketlerin devam edip etmemesi oynayanın arzusuna bağlıdır. Yere eğilerek oynadığı bu oyunu isterse nekarat bitinceye kadar veya bunun bir iki satırı müddetince devam ettirir. Bu türkü Çorumlu okuyucu bayan Hâdiye tarafından da plağa okunduğu anlaşılmıştır.

1

Dama bulgur sererler
Çıkma boyun görerler
Saçların tel tel olmuş
Sırma diye örerler

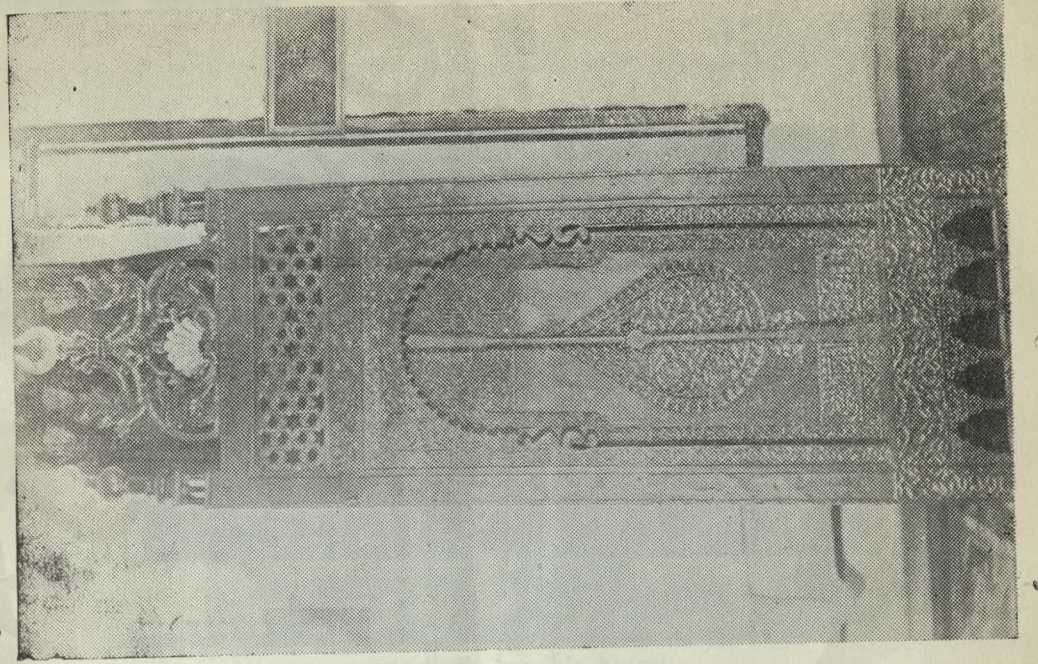
Fidayda fiduyda fidayda
Pek hoşuma gidiyo bu gayda
Beşyüz lira yedirdim bir ayda
Tarra tapan koymadım ne fayda

2

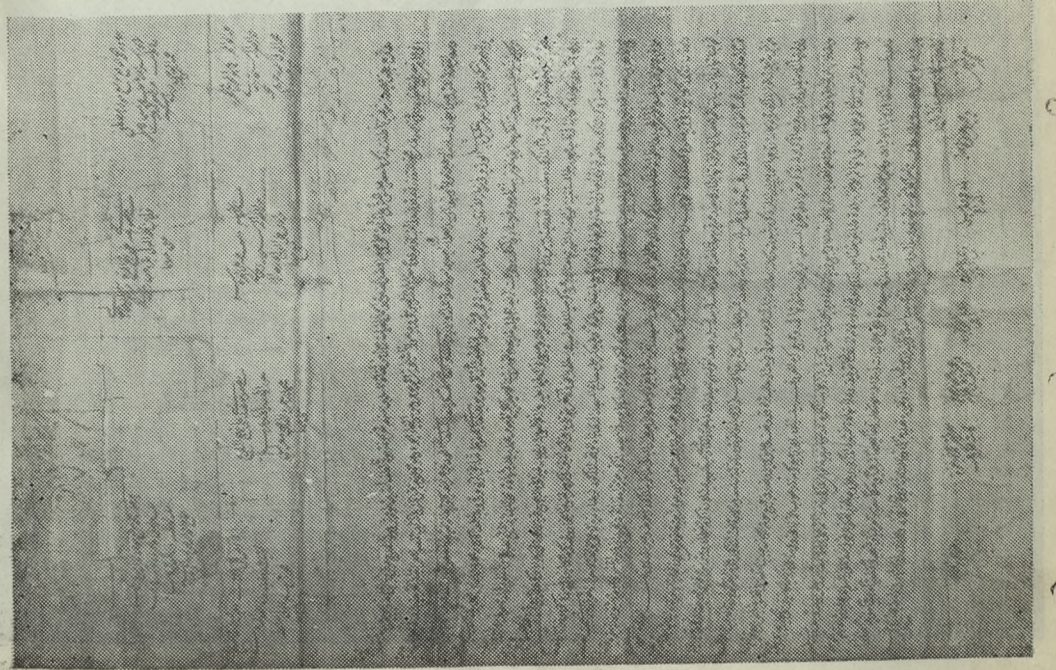
Gidiyom gidemiyom
Ben yarsiz edemiyom
Yarım cahil ben cahil
Bırakıp gidemiyom

Fidayda fidayda fidayda
Pek hoşuma gidiyo bu gayda
Beşyüz lira yedirdim bir ayda
Tarla tapan koymadım ne fayda

Çorumun Tarihsel eserlerinden :

Çorumda (Camii kebir) menberinin kapısı

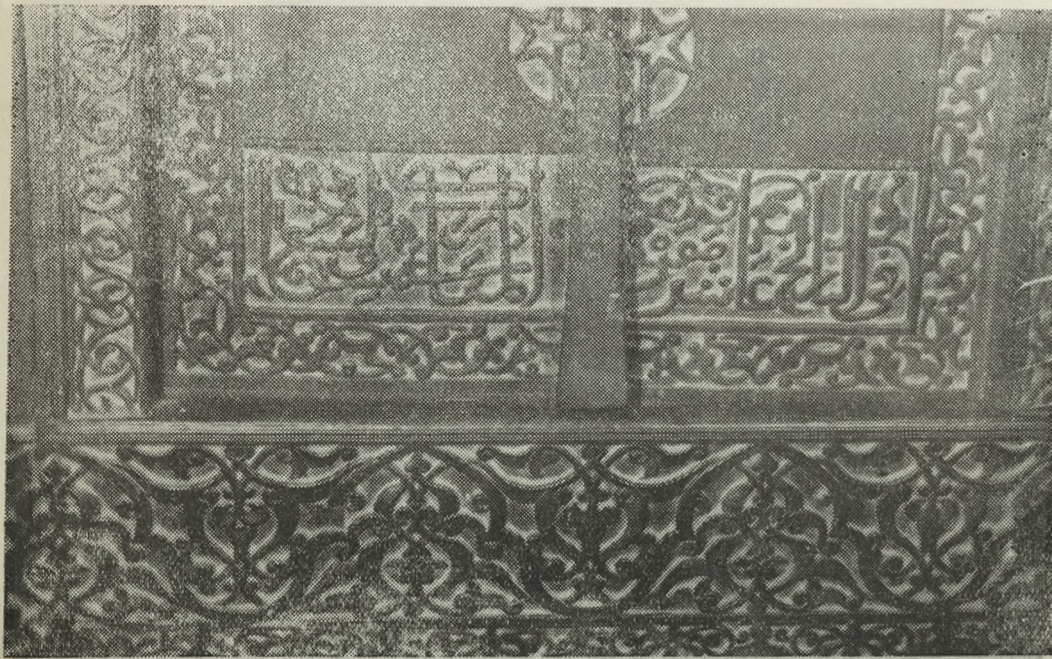

Gazi ferahşad vakfiyesi
(Yazısı gelecek sayıda)

Çorumun Tarihsel eserlerinden :

Çorumda Muzaffer paşa camii menberindeki kitabe

Çorumda (Camii kebir) menberi kapısının alt kısmında yapılış zamanını gösterir yazı ve tezyinatı

Bir[aylık hadiseler :

Kastamonuda açılan eğitimler kursuna giden eğitimci namzedlerinden bir kısmı

Çorumda 23 Nisan

Kastamonuda açılan eğitimler kursuna iştirâk etmek üzere hareket halinde eğitimci namzedlerine aid diğer bir görünüş

Çorum bölgesine aid bazı manzaralar :

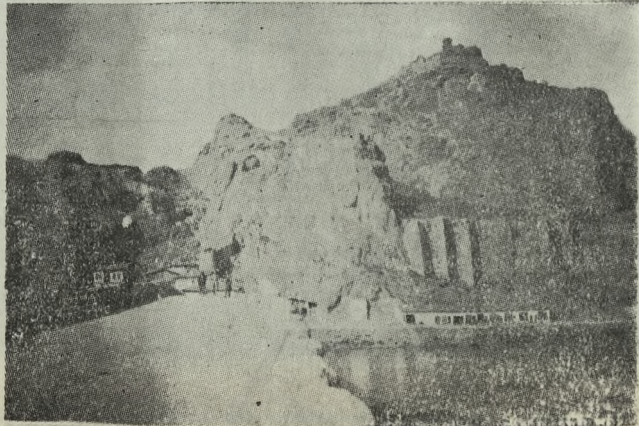
Osmancık köprüsünden
Kızılırmağın görünüşü

Çorumda 23 Nisan
bayramına aid diğer
bir görünüş

Osmancık kalesinin
köprüden görünüşü

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl: 1

15 Haziran 938

Sayı: 3

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — İnkılâp vazifeleri	Abidin Varan 73
2 — Çorumda Beyler Çelebi	Neşet Köseoğlu 75
3 — Çorumda eskimışan âdetleri	Ş. H. Koçak 79
4 — Çorumda Cerid aşireti	Neşet Köseoğlu 86
5 — Çorumlu Maniler	Eşref Ertekin 89
6 — Onuncu asırda Çorum	H. T. Dağlıoğlu 97
7 — Çorumda köy adları	Neşet Köseoğlu 99
8 — Bir aylık Çorum havadisleri	* 103
9 — Çorumun Tarih Belgeleri	*
10 — Vesikalar : (ilâve)	
I. Beyler çelebi vakfiyesi	
II. Çorumda Ali paşa hamamına aid üç vesika..	
III. Canfeda oğluna aid sicil ka- yitleri ve fermanları	

